

ПРО ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ АКАДЕМІЙ НАУК У 2005 р. І ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Доповідь президента МААН академіка НАН України Б.Є. Патона

Звітна доповідь про діяльність Міжнародної асоціації академій наук (МААН) охоплює період з грудня 2004 р. по теперішній час, тобто фактично рік. Дозвольте, передовсім, висвітлити хід виконання рішень Ради МААН, прийнятих у листопаді минулого року в Бішкеку, і досягнуті при цьому результати.

Значні зусилля були докладені у плані підготовки пропозицій МААН щодо розвитку наукової співпраці у СНД, поживлення роботи зі створення спільного науково-технологічного простору на розгляд засідання Ради глав держав-учасниць СНД. Асоціація збирала й узагальнила відповідні матеріали від академій наук і організацій, що входять до МААН. Суть пропозицій зводилася, зокрема, до того, щоб Радою глав держав Співдружності були вжиті заходи, спрямовані на:

- створення мережі міждержавних дослідних центрів на базі унікальних наукових об'єктів, що є у країнах СНД;
- забезпечення спільного використання (на пільгових умовах) унікального наукового обладнання і приладів, обчислювальних комплексів, науково-дослідних суден, заповідників тощо, які функціонують у країнах Співдружності;
- розробку і реалізацію спільних наукових, науково-технічних та інноваційних проєктів і програм з метою отримання нових знань, збереження навколишнього природного середовища, створення наукоємної конкурентоспроможної продукції;
- налагодження обміну обов'язковими примірниками наукових видань і їхніми елек-

тронними версіями, відкритою науково-технічною інформацією;

- удосконалення системи атестації кадрів вищої кваліфікації і встановлення загальних вимог до вищої освіти, консолідацію зусиль із мінімізації можливих негативних наслідків у зв'язку з приєднанням до Болонського процесу;
- введення у практику надання квот на підготовку аспірантів і докторантів у провідних наукових й освітніх центрах країн СНД, зокрема МДУ і РАН, за рахунок сторони, що приймає;
- організацію у межах СНД шкільних і студентських олімпіад з математики, фізики та інших дисциплін;
- розробку нормативних актів зі створення пільгових умов для ввезення і вивозу наукової літератури, приладів, устаткування задля забезпечення наукової діяльності у країнах СНД;
- збільшення фінансування сфери науки й освіти у країнах Співдружності;
- розробку фінансових механізмів, створення фондів підтримки розвитку наукової співпраці, зокрема у перелічених напрямках.

Ці пропозиції були передані у лютому 2005 року Президенту Киргизької Республіки А.А. Акаєву відповідно до попередньої домовленості для подальшої презентації на саміті глав держав СНД. Після відомих подій у цій країні їх направили також голові Виконавчого комітету — виконавчому секретареві СНД В.Б. Рушайлу з проханням посприяти розгляду на одному з найближчих засідань Ради глав держав-учасниць

Пленарне засідання Ради МААН

СНД питання про розвиток наукової співпраці у Співдружності. Не викликає сумнівів те, що МААН має добиватися розгляду своїх пропозицій Радою глав країн СНД, оскільки всеосяжне втілення їх у життя можливе тільки на міждержавному рівні.

Разом із цим МААН проводила цілеспрямовану роботу з вишукування додаткових ресурсів і можливостей академій наук та організацій, що входять до Асоціації, для подальшого зміцнення наукових зв'язків між ученими країн Співдружності.

Наведу приклад. За ініціативою МААН і під її егідою на високому рівні проведена міжнародна конференція «Роль книговидання у розвитку міжнародних наукових і культурних контактів» (Москва, вересень 2005 р.). Учасники форуму, а це були представники наукової спільноти з багатьох країн СНД, виробили підходи і рекомендації, спрямовані на значне розширення наукового книгообміну, що є важливим чинником поглиблення міждержавної науково-технологічної інтеграції. Слід відзначити, що основний тягар з організації і фінансування конференції узяла на себе Російська академія

наук, за що ми вдячні керівництву РАН, особисто її президенту академіку Юрію Сергійовичу Осипову. Вагомим є внесок і Російського гуманітарного наукового фонду, який надав фінансову підтримку. Заслужує на увагу й те, що конференція відбулася за участю Виконавчого комітету СНД і низки федеральних органів виконавчої влади Російської Федерації.

Особлива увага приділялася розвитку взаємодії з ЮНЕСКО, цьому сприяв зрослий авторитет МААН. Це виявилось, зокрема, в тому, що від 2003 р. наша Асоціація має статус організації, з якою ЮНЕСКО підтримує робочі стосунки. Тривала тісна співпраця із забезпечення з боку ЮНЕСКО фінансової підтримки раніше поданих Асоціацією проектів. У результаті вдалося укласти фінансові контракти з ЮНЕСКО на проведення цього року в Києві міжнародних симпозіумів «Молоді вчені і спадкоємність поколінь у науці» та «Наука й учені у суспільстві, заснованому на знаннях». На нашу думку, проведення згаданих форумів дасть змогу не тільки орга-

нізувати широку дискусію, присвячену, зокрема, ролі фундаментальної науки і наукових кадрів як найважливіших чинників підвищення результативності наукових досліджень і посилення інноваційних процесів у суспільстві знань, а й сприятиме розробці механізмів формування і реалізації державної науково-технічної політики, спрямованої на розбудову такого суспільства.

Варті уваги зусилля МААН щодо визначення нових перспективних тем можливої співпраці з ЮНЕСКО. Йдеться про таке.

Виконавчою радою ЮНЕСКО на 171-й сесії (Париж, 12–28 квітня 2005 р.) ухвалено рішення щодо проекту програми і бюджету на 2006–2007 роки, яке містить пропозицію України про здійснення під егідою ЮНЕСКО в рамках її програмної діяльності наукового аналізу наслідків Чорнобильської катастрофи, 20-річчя якої виповнюється наступного року. У зв'язку з цим, на наш погляд, конкретним заходом ЮНЕСКО з питань посилення регіональної і міжнародної наукової співпраці могла б бути підтримка наукових досліджень на територіях, забруднених радіонуклідами, які проводять у співдружності вчені академій наук Білорусі, Росії та України. Для реалізації цієї пропозиції НАН України підготувала й узгодила з НАН Білорусі і РАН два проекти для виконання у рамках МААН: «Проблеми реабілітації територій, забруднених у результаті Чорнобильської катастрофи» і «Віддалені радіобіологічні наслідки хронічного опромінювання об'єктів біоти й людини: наука і практика». Ці проекти передані нашою Академією наук до Національної комісії України у справах ЮНЕСКО для подальшого їх винесення за встановленим порядком на розгляд найвищих органів ЮНЕСКО. Хочу поінформувати вас і про таку ініціативу НАН України. Ми запропонували Національній комісії України у справах ЮНЕСКО розглянути питання про створення спеціалізованого

центру ЮНЕСКО у сфері нових технологій для моніторингу та ліквідації наслідків Чорнобильської аварії. У його роботі могли б брати активну участь установи академій наук, що входять до МААН.

Від 2003 р. МААН щороку надсилає до ЮНЕСКО звіт про свою діяльність. В одному з його розділів ми розміщуємо інформацію про участь МААН і її членів у Всесвітньому дні науки, який, за рішенням ЮНЕСКО, відзначається щороку. Як свідчить практика, академії наук, що входять до Асоціації, приурочують до цього Дня дуже солідні заходи, і ми сподіваємося отримати від вас, як і в попередні роки, необхідну інформацію для підготовки чергового звіту МААН в ЮНЕСКО.

Як відомо, МААН приділяє значну увагу розповсюдженню енциклопедичних видань ЮНЕСКО. Хочу поінформувати вас про те, що цього року вийшла у світ російськомовна версія тритомного видання ЮНЕСКО «Енциклопедія систем життєзабезпечення: знання про стійкий розвиток» із спільною передмовою керівників МААН і Євразійської асоціації університетів. Очевидно, доцільно було б укомплектувати провідні наукові бібліотеки членів Асоціації цим енциклопедичним виданням.

Активність МААН у взаємовідносинах з ЮНЕСКО, безперечно, отримує належну оцінку цієї організації. Так, нашу Асоціацію починають запрошувати як експерта проектів програмних документів ЮНЕСКО. Відповідно до рішення 172-ї сесії Виконавчого комітету ЮНЕСКО МААН була спостерігачем на пленарних засіданнях Генеральної конференції ЮНЕСКО, де науковці брали участь у роботі її комісій з питань, що перебувають у компетенції МААН. Безумовно, якщо ми послідовно розширюватимемо свої зв'язки з ЮНЕСКО, то з часом можна буде порушити питання про надання нашій Асоціації вищого статусу у взаємовідносинах із цією Організацією.

Щодо взаємодії з іншими міжнародними організаціями і міждержавними органами. У травні цього року в Києві відбулася робоча зустріч із регіональної співпраці вчених Білорусі, Молдови, Росії та України з Міжнародною радою з науки (ICSU) на тему «Нові можливості в рамках Стратегічного плану ICSU на 2006—2012 роки». В обговоренні питань співпраці взяли участь виконавчий директор з науки ICSU професор Т. Россуел, президент НАН України академік НАН України Б.Є. Патон, який очолював представницьку делегацію НАНУ, віце-президент Російської академії наук академік Н.А. Плате, голова Президії НАН Білорусі М.В. Мясникович, головний учений секретар Академії наук Молдови член-кореспондент НАН Молдови Б.С. Гаїна, віце-президент Комітету з даних у галузі науки і технологій (CODATA) А.Д. Гвішіані, перший заступник міністра освіти і науки України А.М. Гуржій. Учасники зустрічі розглянули широке коло питань, пов'язаних із посиленням зв'язків академії наук регіону з ICSU, зокрема по лінії налагодження взаємодії МААН з ICSU. За результатами плідної дискусії ухвалено рішення, згідно з яким, зокрема, створено Регіональний комітет академії наук Білорусі, Молдови, Росії та України щодо роботи з ICSU. Визначено також такі напрями співпраці з ICSU для академії наук регіону:

- ♣ спільна діяльність у галузі науки й освіти: зближення законодавства у сфері освіти, спільне входження в науково-освітній європейський простір; удосконалення законодавчої бази із захисту інтелектуальної власності;
- ♣ дослідження з наукознавства, соціологічних, психологічних аспектів розвитку науки, вивчення ролі та місця науки у суспільстві й міжнародній діяльності; боротьба з псевдонаукою (торсійні, супермагнітні поля, астрологія тощо);

- ♣ вивчення проблем, пов'язаних зі стійким розвитком науки в країнах СНД, наукова обґрунтованість цих процесів;
- ♣ дослідження історичних, етнографічних, етнологічних аспектів життя суспільства в регіоні (міграції населення, мови, культури);
- ♣ вивчення проблем клімату в регіоні з урахуванням особливостей його географічного розташування: наявність безлічі річок, лісів, торфовищ, боліт; з'ясування їхнього впливу на навколишнє середовище й умови життя людей;
- ♣ розвиток у регіоні систем спостереження, геофізичних, екологічних, аерокосмічних мереж реєстрації. Застосування за активної участі CODATA доступних на міжнародному рівні сучасних технологій обробки даних, отриманих у результаті фундаментальних досліджень, що на високому рівні проводяться в регіоні;
- ♣ створення інформаційних систем, електронних бібліотек, інформаційних ресурсів у різних галузях знань, електронних мереж, баз даних; сприяння інтеграції в європейський інформаційний простір;
- ♣ розробка наукових основ боротьби з тероризмом: дослідження політичних, соціологічних, релігійних, психологічних аспектів цієї проблеми; надання технічної взаємодопомоги, застосування різних методів аналізу і запобігання терористичним актам; вивчення проблем виховання у громадян різних країн толерантності, взаємної поваги;
- ♣ розвиток високих технологій (нано-, біо-, водневих та інших технологій), створення нових матеріалів, роботи в галузі екологічно безпечної енергетики;
- ♣ організація співпраці в країнах регіону у сфері соціогуманітарних наук;
- ♣ розвиток аграрних наук, вивчення у контексті впливу на здоров'я людини проблем харчування, виробництва екологічно чистих продуктів;

♦ розгляд можливості створення центру з екологічно чистих продуктів на чотиристоронній основі в Молдові за активної участі CODATA.

Рішення передбачає також доведення інформації про результати цієї робочої зустрічі до членів Ради МААН на черговому засіданні Ради Асоціації.

У зв'язку з реалізацією рішень Ради МААН, прийнятих у Бішкеку (26 листопада 2004 р.), відбувся певний діалог не тільки з Виконкомом СНД, про що зазначалося вище, а й з низкою його робочих органів. У результаті окремі пропозиції та ініціативи МААН щодо розвитку наукової співпраці у Співдружності знайшли підтримку у Раді зі співробітництва стосовно створення Міждержавної ради зі співпраці в галузі періодичного друку, книговидання, книгорозповсюдження і поліграфії.

МААН активно сприяла участі вчених країн СНД у міжнародному семінарі «Наукова комунікація у відкритому доступі», який відбувся в лютому цього року в Києві, тісно взаємодіючи з іншими його співорганізаторами, зокрема з Міжнародним фондом «Відродження».

МААН причетна до виконання низки міжнародних програм наукових досліджень. Як відомо, Рада МААН ще 2002 року своїм рішенням підтримала ідею створення міжнародної програми «Сучасні проблеми радіобіології: наука і практика». Роботу з формування цієї програми виконала створена за нашим рішенням Міжнародна рада, очолена академіком-секретарем Відділення біологічних наук РАН академіком А.І. Григор'євим. На черговому засіданні комітету, яке відбулося у травні 2005 року в Москві, було відзначено, що співпраця учених країн СНД успішно розвивається і стимулює фундаментальні та прикладні роботи в цій галузі. Можна сподіватися, що додатковий імпульс розвитку радіаційних досліджень дадуть великі міжнародні наукові форуми, приуро-

чені до 20-річчя аварії на Чорнобильській АЕС, які відбудуться в 2006 р. у Росії, Білорусі та Україні. Всі академії наук й організації, що входять до МААН, мають активно сприяти участі вчених у цих форумах.

На наукових базах Міжнародного центру астрономічних і медико-екологічних досліджень РАН, НАН України й уряду Кабардино-Балкарської Республіки успішно виконуються проекти міжнародної програми «Астрокосмічні дослідження в Приельбруссі (2004–2008 роки)». Враховуючи те, що серед її виконавців є наукові установи шести академій наук, які входять до Асоціації, вважаємо за доцільне ухвалити згадану міжнародну програму рішенням нашої Ради.

Приємно відзначити виявлену Російським гуманітарним науковим фондом (РГНФ) і Російським фондом фундаментальних досліджень активність із розвитку співпраці з академіями наук, що входять до МААН. Так, обидва фонди цього року підписали угоди про співробітництво з Академією наук Молдови. Готується до підписання угода про співпрацю між НАН України і Російським фондом фундаментальних досліджень. Динамічно розвиваються зв'язки між нашою Академією і Російським гуманітарним науковим фондом. Так, після успішного проведення цього року першого конкурсу спільних наукових проектів російських та українських учених, за результатами якого було відібрано до виконання і фінансування на паритетних засадах 21 проект, НАН України і РГНФ уже оголосили про черговий спільний конкурс проектів 2006 року.

Плідно працювали ради МААН. Так, на базі Інституту електрозварювання ім.Є.О. Патона НАН України відбулася десята щорічна сесія Наукової ради з нових матеріалів, на якій заслухані й обговорені доповіді про результати фундаментальних і прикладних досліджень з нових матеріалів для аеро-

космічної техніки. Об'єднана наукова рада з фундаментальних географічних проблем (голова — академік РАН В.М. Котляков) провела своє чергове засідання в рамках конференції «Зміни природно-територіальних комплексів у зоні антропогенної дії», що відбулася на базі Астраханського державного університету. В центрі уваги Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів національних академій наук при МААН (голова — академік НАН України О.С. Онищенко) перебувають питання організації в рамках нашої Асоціації безвалютного обміну науковими виданнями. Наведу дані по Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського, яка є базовою установою згаданої Ради. За дев'ять місяців 2005 р. цією бібліотекою за обміном надіслано 2756 примірників видань НАН України (384 книги і 2372 наукові журнали) й отримано від партнерів у рамках МААН 1591 примірник друкарської продукції (532 книги і 1059 журналів). Неважко підрахувати, що завдяки МААН за десятиліття безвалютного обміну наукова спільнота країн СНД отримала доступ до багатьох тисяч наукових книг і журналів. На нашу думку, це гарний приклад тих корисних справ, які робить Асоціація.

Рада фізіологічних товариств країн СНД (голова — академік РАН О.Г. Газенко), що працює при МААН, виступила співорганізатором I з'їзду фізіологів СНД «Фізіологія і здоров'я людини». Наукова програма форуму включала пленарні сесії, симпозіуми, «круглі столи». Було представлено близько 900 доповідей, у яких висвітлено різні аспекти клітинної і молекулярної фізіології, а також проблеми, безпосередньо пов'язані зі здоров'ям людини.

Традиційно МААН приділяла чільну увагу розвитку двосторонніх міжакадемічних зв'язків. Наведу кілька прикладів зі співпраці академій наук Росії та України.

У вересні поточного року в Києві відбувся 6-й Міжнародний російсько-український семінар «Нанофізика і наноелектроніка», на якому підбито підсумки чотирирічної діяльності в рамках Міжнародної науково-технічної програми «Нанофізика і наноелектроніка». Вона налічує понад 30 спільних проектів, і в процесі їхньої реалізації вже отримано низку важливих фундаментальних і практичних результатів. Слід зазначити, що з російського боку цю програму очолює видатний учений, віце-президент РАН академік Ж.І. Алфьоров, який узяв найактивнішу участь у роботі семінару.

Гарним прикладом ефективної співпраці вчених академій наук Росії та України є видана цього року під грифом МААН, РАН і НАН України монографія «Океанологія. Засоби і методи океанологічних досліджень», автори якої — відомі вчені обох академій наук. У цій фундаментальній праці узагальнені підсумки проведених за останні 30 років робіт у галузі розвитку засобів і методів океанологічних досліджень, охарактеризовано сучасний стан робіт у цій сфері в СНД та їх відповідність світовим тенденціям, а також обговорено перспективи розвитку техніки і методології океанологічних досліджень і можливі шляхи практичного втілення нових технологій контролю за станом океану.

Регулярно виходив у світ журнал «Общество и экономика», започаткований академіями наук країн СНД і В'єтнаму, що видається на базі Російської академії наук. Серед актуальних питань, які висвітлювалися на сторінках цього часопису, важливе місце посідав аналіз проблем активізації інтеграційних процесів у Співдружності. Успішною була діяльність редколегії журналу з підготовки колективних монографій. Так, цього року під грифом МААН і РАН вийшла друком друга книга монографії міжнародного авторського колективу «Соціально-економічні моделі в сучасному світі

і шлях Росії» — «Соціально-економічні моделі (із світового досвіду)». У ній узагальнено принципові риси економічного механізму і соціальних відносин за умов розвинутої ринкової економіки, проаналізовано еволюцію останніх десятиліть і сучасний зміст соціально-економічних моделей окремих країн Європи, Америки, Азії та Африки.

Нині за ініціативи міжнародної редколегії журналу «Общество и экономика» готується колективна монографія учених, працівників державних органів і представників ділових кіл країн, академії наук яких входять до МААН, — «Постсоціалістичний бізнес: умови становлення, суперечності розвитку, технології управління».

З огляду на сказане очевидним є значний внесок Російської академії наук у розв'язання завдань, що перебувають у центрі уваги МААН. При цьому слід констатувати її дедалі зростаючу активність у розвитку міжакадемічної співпраці, консолідації сил і можливостей наукової спільноти країн СНД для пошуку відповідей на виклики часу, що зачіпають усі без винятку сфери життя держав Співдружності. Наведу ще один конкретний приклад. Безсумнівно, вирішальним був внесок РАН в організацію і проведення в лютому 2005 р. у Бішкеку великої наради керівників національних академій наук і ректорів провідних вищих навчальних закладів багатьох країн СНД, присвяченої пошуку ефективних моделей інтеграції науки і освіти на пострадянському просторі. За результатами її роботи прийнято бішкецьку декларацію, в якій заявлено про прагнення до створення єдиного науково-освітнього і гуманітарного простору.

Хоча формально МААН не була причетна до цієї наради і в підсумковому документі вона не звучала, за складом її учасників, змістовою частиною наради (пригадаємо ініціативу МААН від 1994 р. про

відтворення єдиного наукового простору) минулий бішкецький саміт, на наш погляд, став можливим саме завдяки діяльності МААН у цей непростий пострадянський період. Слід зазначити і те, що фактично він був першою зустріччю МААН зі своїми колегами з Євразійської асоціації університетів, очолюваної ректором МДУ ім. М.В. Ломоносова академіком В.А. Садовничим. Не викликає сумнівів і доцільність налагодження та розвитку плідної взаємодії МААН і Євразійської асоціації університетів, на що, зокрема, спрямовує ухвалене раніше рішення Ради нашої Асоціації.

Щодо видання МААН довідково-інформаційних матеріалів. Цього року вже вийшли друком телефонний довідник МААН, чергові номери бюлетеня Асоціації.

Хочу вас також поінформувати про виконання ухвали Ради Асоціації щодо нагородження ректора МДУ В.А. Садовничого золотою медаллю МААН «За сприяння розвитку науки». Нагороду вручено в січні цього року на урочистому зібранні МДУ, присвяченому 250-річчю цього всесвітньо відомого університету.

Про деякі проблеми і напрями участі Асоціації в розвитку міжнародної наукової співпраці.

Перше десятиріччя функціонування МААН минуло під знаком невпинної боротьби за збереження академій наук у країнах СНД, проти спроб урядовців реформувати сферу науки за західними зразками і стандартами. Разом з тим проблеми пристосування академій наук до нових економічних реалій залишаються надзвичайно актуальними і сьогодні. Тому на порядку денному нашого засідання — питання «Про підвищення ефективності діяльності академій наук на сучасному етапі». Видається цікавим і корисним обмін з цього приводу нагромадженим досвідом. А він, як ми розуміємо, різний, як і різні умови, в яких доводиться

діяти сьогодні академіям наук. Зокрема, це стан економіки в конкретній країні СНД, ставлення владних структур до академії і до науки загалом, цілі, які влада переслідує при реформуванні сфери науки, тощо. Наведу приклади, що ілюструють цю тезу.

Спостерігаючи інтенсивне відродження і нарощування економічного потенціалу в Росії, хочеться сподіватися, що заплановані серйозні реформи у сфері науки, модернізація РАН є не що інше, як бажання влади з максимальною ефективністю використувати можливості вчених для прискореного розвитку російської держави.

У нашій країні в жовтні 2005 р. розпорядженням Президента України створено робочу групу з розробки концепції реформування наукової сфери, яка має до кінця року підготувати її проект. Разом з тим ще в квітні в НАН України рішенням нашої Президії організовано Комісію з питань подальшого підвищення ефективності діяльності НАН України. Комісія напрацювала ґрунтовні пропозиції та рекомендації і, на наш погляд, було б правильно використати їх для досягнення консенсусу із згаданою робочою групою. Зробити це буде непростю, оскільки дехто з членів групи не зацікавлений у збереженні системи організації науки у вигляді Академії наук, яка багато в чому виправдала себе.

В Азербайджані, Білорусі, Молдові академії наук повністю або частково виконують функції органів державного управління в галузі науки, і за наявною інформацією становище їх стабільне.

Усіх нас дуже турбує ситуація з Академією наук Грузії, зокрема, плани перетворення її на «клуб учених» і передачі наукових установ університетам, міністерствам й іншим організаціям. Нагадаю, що цього літа ми погоджували в академіях наук звернення МААН з цього питання до Президента Грузії М. Саакашвілі, яке в жовтні

було йому передане, а також оприлюднене в грузинських засобах масової інформації.

З преси відомо, що в дуже невизначеному становищі перебуває і Національна академія наук Республіки Вірменія.

Цими прикладами дозволю обмежитися. Для всіх нас очевидним є те, що труднощі в роботі академій наук країн СНД зумовлені не їхньою організаційною структурою, а недостатнім державним фінансуванням і незатребуваністю галузями економіки досягнень учених. На жаль, як ми бачимо, керівництво низки країн СНД схиляється до поспішного і стратегічно хибного рішення про недоцільність збереження академій наук як потужних національних наукових центрів. Ця проблема, очевидно, ще довго буде актуальною для академій наук, що входять до МААН, і наша Асоціація могла б надавати їм значно дієвішу допомогу.

Маю на увазі, зокрема, таке. У плані реформування сфери науки вагоме місце відводиться інтеграції науки й освіти, причому, наприклад, в Україні представники влади акцентують на створенні потужних науково-освітніх структур на базі університетів, посилаючись при цьому на зарубіжний досвід. Проте він, як відомо, неоднозначний. Тому доцільною видається підготовка по лінії МААН аналітичних матеріалів, де висвітлювався б відповідний досвід країн так званого далекого зарубіжжя, Східної Європи, а також СНД. У НАН України вже розпочато роботу в цьому напрямі. Так, Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень відкрита тема з вивчення досвіду функціонування європейських і міжнародних академій, а також національних наукових центрів. Очевидно, що підготовка таких аналітичних матеріалів, які передбачено надсилати у владні структури країн СНД, має здійснюватися спільними зусиллями наукових установ зацікавлених академій наук і організацій, що входять до МААН. Варто також підготувати і надісла-

ти фінансовий запит до ЮНЕСКО на проведення міжнародної конференції з цієї проблематики під умовною назвою «Взаємодія науки й освіти — ключовий чинник сучасного цивілізаційного прогресу». Безперечно, існує потреба в аналітичних матеріалах і з інших питань. Скажімо, з критеріїв оцінки ефективності діяльності вченого, наукового колективу, наукової установи. Загалом започаткувати підготовку Асоціацією подібних оглядів вважаємо дуже потрібною і корисною акцією.

Стійкого підвищення ефективності діяльності наших академій наук неможливо досягти без належного розв'язання проблеми залучення в науку талановитої молоді. Основні чинники, що визначають цей процес, добре відомі і немає необхідності їх перелічувати. Зверну тільки увагу учасників засідання на те, що через низку обставин покоління молодих учених країн СНД, на відміну від старшої генерації, значно краще знає своїх англомовних колег, аніж російськомовних. Тим самим під співпрацю наших академій наук закладається, образно кажучи, міна сповільненої дії. Очевидно, слід відновити і широко практикувати проведення міжнародних шкіл, семінарів для молодих учених, використовувати інші форми роботи з науковою молоддю країн СНД. Сприяти розв'язанню цієї проблеми може наша Асоціація. Приклад тому — проведення в Києві по лінії МААН згаданого вище міжнародного симпозіуму академій наук країн Співдружності за участі молодих учених, яким його організатори оплачують перебування у столиці України.

Значний вплив на формування іміджу Академії наук у державі і суспільстві мають засоби масової інформації. Це надзвичайно важливий напрям у діяльності будь-якої наукової та освітньої організації, про який ми часто згадуємо, коли, як то

кажуть, уже прогрімів грім. У НАН України відбувається серйозна перебудова нашої роботи зі ЗМІ. Дуже багато корисного з цього питання ми запозичили в Російській академії наук, де така робота проводиться на якісно вищому рівні, і цей досвід заслуговує на поширення по лінії МААН.

Уже десять років не звучали питання про науку на самітах глав держав СНД, яким явно не до проблем наукової спільноти. Очевидно, цим і можна пояснити те, що ініціативи МААН винести на розгляд Ради глав держав СНД питання про розвиток наукових зв'язків між ученими Співдружності поки залишаються без відповіді. Разом з тим МААН могла б запропонувати до реалізації і сприяти виконанню низки масштабних актуальних проектів, які передбачають не тільки поглиблення кооперації вчених СНД, а й, що дуже важливо, спрямовані на поліпшення взаєморозуміння між державами і народами. Йдеться ось про що.

Як відомо, виникнення на теренах колишнього СРСР нових незалежних держав поставило питання про адекватне висвітлення історії, і передовсім історії ХХ століття, у підручниках для шкіл та вищих навчальних закладів у країнах СНД. При цьому особливе місце відводиться вивченню й оцінці історії Другої світової та в її межах — Великої Вітчизняної воєни.

На сучасному поколінні вчених-істориків, безперечно, лежить відповідальність не тільки за збереження і примноження історичного знання, а й утвердження позитивних образів своїх сусідів — країн, що виникли на теренах колишніх радянських республік, формування у підростаючого покоління неприйняття ксенофобії, расової і національної нетерпимості.

У зв'язку з цим дуже важливим було проведення у квітні поточного року в Москві на базі Інституту загальної історії РАН (директор — академік РАН А.О.Чубар'ян)

робочого засідання істориків Росії, Вірменії, Білорусі й України. Учасники засідання визнали за необхідне започаткувати спільне обговорення фундаментальних питань висвітлення періодів загальної історії країн Співдружності, щоб уникнути негативних наслідків при формуванні поглядів підростаючого покоління стосовно сусідніх країн. Чергове засідання згаданої робочої групи передбачено провести до кінця цього року також у Москві. Не викликає сумнівів, що співпраця учених-істориків з цієї проблематики має бути в центрі уваги нашої Асоціації, їхній роботі необхідно надавати усіляку підтримку.

Останніми роками в країнах СНД за активної участі вчених національних академії наук вийшла друком низка фундаментальних енциклопедичних праць, підготовлених з використанням нового документального підґрунтя. Наприклад, в Україні видається п'ятитомник «Історія української культури». Такого роду видання, безсумнівно, становлять значний інтерес і для російськомовного читача. Було б правильним знайти можливість перекласти і видати їхні російськомовні версії. Сподіваюся, що учасники засідання висловлять свої міркування щодо цієї пропозиції, зокрема про шляхи її реалізації.

Наступного року на засіданні Ради МААН ми маємо розглянути підсумки діяльності Асоціації за п'ять років й обрати її нове керівництво. Гадаю, назріла необхідність

обговорити на цьому засіданні питання підвищення ефективності діяльності нашої Асоціації. Вона, безумовно, потребує значної модернізації й адаптації до нових умов.

Наведу кілька фактів, які викликають обґрунтовану заклопотаність. Не збільшується кількість членів МААН, зокрема асоційованих. Створені наукові ради МААН легко перелічити на пальцях. Недостатня активність низки членів МААН у реалізації рішень її Ради. Далі продовжувати цей перелік немає необхідності. Важливо підготувати до цієї серйозної розмови конкретні пропозиції про те, що потрібно зробити, аби підвищити віддачу нашої Асоціації. Зокрема, якщо Положення про МААН у чомусь застаріло і стало гальмом, давайте його змінювати.

І ще одна пропозиція. Можливо, слід включити до порядку денного засідання Ради МААН у 2006 р. питання про співпрацю в галузі наукового приладобудування і запросити на його розгляд директорів низки великих підприємств відповідного профілю. Нагадаю, що десять років тому на засіданні Ради МААН ми слухали повідомлення директора Акціонерного товариства «СЕЛМІ» (м. Суми, Україна), яке є одним з провідних у Східній Європі виготовлювачів приладів для наукових досліджень й електронно-променевої зварювальної апаратури. Обговорення цього повідомлення було дуже корисним.